

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
SREDNJOBOSANSKI KANTON/KANTON SREDIŠNJA BOSNA
MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, MLADIH, KULTURE I SPORTA
MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, ZNANOSTI, MLADIH, KULTURE I ŠPORTA

KURIKULUM NASTAVNOG PREDMETA
FILOZOFIJA
ZA GIMNAZIJE

Travnik, maj 2025.

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
SREDNJOBOSANSKI KANTON/KANTON SREDIŠNJA BOSNA
MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, MLADIH, KULTURE I SPORTA
MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, ZNANOSTI, MLADIH, KULTURE I ŠPORTA

KURIKULUM NASTAVNOG PREDMETA

FILOZOFIJA

ZA GIMNAZIJE

Travnik, maj 2025.

Kurikulum nastavnog predmeta Filozofija

Izdavač: Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona/ Ministarstvo obrazovanja, znanosti, mladih, kulture i športa Kantona Središnja Bosna

Za izdavača: Bojan Domić, ministar

Stručni tim za razvijanje, prilagodavanje i inoviranje predmetnih kurikuluma i njihovu primjenu u osnovnim i srednjim školama na području Srednjobosanskog kantona u kojima se nastavni proces realizira na bosanskom jeziku:

Nezira Fuško, prof., voditeljica Stručnog tima
dr.sc. Alma Švraka, voditeljica radne skupine
Lejla Zukan, prof., član
mr.sc. Jasna Eminović, član

Recenzenti:

dr.sc. _____ (dodaje se samo recenzent za SBK)

dr.sc. _____ (dodaje se samo recenzent za SBK)

Tehnička priprema i uređenje:

Ministarstvo obrazovanja, mladih, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona/
Ministarstvo obrazovanja, mladih, znanosti, kulture i športa Kantona Središnja Bosna.

SADRŽAJ

A/	OPIS PREDMETA		5
B/	CILJEVI UČENJA I PODUČAVANJA PREDMETA		7
C/	OBLASNA STRUKTURA PREDMETNOG KURIKULUMA		8
D/	ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI		11
	4. razred		11
E/	UČENJE I PODUČAVANJE		16
F/	VREDNOVANJE U PREDMETNOM KURIKULUMU		18
G/	PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA		20

A/ OPIS PREDMETA

„Učenje bez razmišljanja je isprazno, razmišljanje bez učenja je opasno,“ Lao Ce

Poznavati i razumijevati filozofiju i njene sadržaje, i podučavati filozofiji nije isto. Posebno u nastavi filozofije ta zamka je sveprisutna, jer je jako zahtjevno sadržaje predmeta poput Filozofije, koji podrazumijevaju vrlo veliki nivo apstraktnosti prenijeti na učenika, a da učenje ne postane mehaničko nego da kod učenika izazove interesovanje i stalnu pobuđenost i sumnju, što je osnovni zadatak i svrha podučavanja. Svrha učenja i podučavanja filozofije je sistemski razvijati, poticati i njegovati refleksivnost. Tek razvijanjem te sposobnosti čovjek postaje slobodan čovjek - onaj koji će tražiti razloge za prihvatanje ponuđenih istina, koji propituje utemeljenje sugerisanih mu djelovanja i/ili vrijednih težnji. Krajnja je svrha učenja i podučavanja filozofije omogućiti da učenik razvije onu vrstu dubokog razumijevanja kojem neka teorija ili nečije učenje samo daje oblik.

Pravo filozofsko poimanje i razmišljanje nastaje najčešće i potaknuto je egzistencijalnim krizama i životnim teškoćama, pa je i to jedna od teškoća u podučavanju ovoga predmeta, jer postavljati pitanja poput: Ko sam ja? Kako je nastao univerzum? Da li postoji svrha moga bivstvovanja i ako da u čemu se ona ogleda? Je li ovaj svijet smislen i ima li svoje zakonitosti, svoj početak i kraj? Šta je to dobro, lijepo? i sl., nisu svakodnevna pitanja koja bi jedan srednjoškolac sebi postavljao i odgovarao na njih. Učenjem i podučavanjem filozofije stiču se znanja i usvajaju vrijednosti nužne za razvoj svjesne i odgovorne osobe i građanina. Stoga krajnji cilj podučavanja mora biti usmjerenost na jedan orijentacijsko-motivacijski pristup kojim bi se podučavali najvažniji aspekte Filozofije kao srednjoškolskog predmeta. Osnovna zadaća svakog nastavnika filozofije jeste omogućiti i potaknuti učenike na sumnju, stalno propitivanje, a preko toga na kritički osvrt i razmišljanje, prije nego na puko usvajanje i prihvatanje činjenica. Isto će se pozitivno odraziti i na učenički stav prema svakom drugom predmetu, ali i životu. Jedan od najvećih doprinosa učenja i podučavanja filozofije jest razvijanje kritičkog i kreativnog mišljenja te vlastitog integriteta, kao i poštivanje integriteta drugih. Međusobnim dijalogom i dijalogom s filozofima, učenik shvaća i razvija vrijednost različitosti i tolerancije kao osnove modernog demokratskog društva. Filozofija svojom otvorenošću mišljenja potiče razvoj vlastitih mogućnosti učenika i razvoj društva jer razvija samosvijest, proaktivnost i stvaralaštvo.

Učenje i podučavanje filozofije, ukoliko želi biti filozofsko, a jedino kao takvo ima smisla, mora rezultirati razvojem i usavršavanjem logičkog i kritičkog mišljenja, koje nije orijentisano samo na predmetne sadržaje, već naprotiv, koje će izvirati iz svih pora učeničkog bića i prelijevati se na sve aspekte života, kako ličnog, tako i društvenog. Samo u tom slučaju podučavanje ovom predmetu i za nastavnika i za učenika može polučiti pozitivne rezultate i dati smisao i jednom i drugom, jer u konačnici filozofija i nije drugo do traganje za smislom. Ono što bi se u modernom, informacijskom dobu trebalo posebno akcentirati kroz realizaciju nastavnih sadržaja u sklopu predmeta Filozofija svakako je problem sistema vrijednosti, moralna kriza, te problem razvoja humanuma, kada se govori o čovjeku. Samo filozofija ima

tu sposobnost da preko etike, aksiologije, antropologije i estetike pokuša vratiti čovjeka u okvire onoga što je njegova primarna zadaća u ovom univerzumu, a to je razvoj ljudskih, humanih vrijednosti i ukazivanje na činjenicu da se čovjek ne rađa, nego se čovjekom postaje. Poseban je to zadatak u ovom dehumaniziranom i demoraliziranom svijetu, u kojemu se osnovni postulat racionalizma: „Mislim, dakle jesam.“, zamijenjen stavom: „Imam, dakle jesam.“ Sve to stavlja posebnu odgovornost i na kreatore, i na realizatore obrazovne politike i ukazuje na važnost predmeta, čija je osnovna svrha upravo to. S obzirom da se podučavanju ovoga predmeta može pristupiti iz dva ugla historijsko-hronološkog i tzv. problemskog, pitanje je koji odabrati?

Osim općih problema filozofije koja pripada humanističkim naukama moguće je proučavati i odabrana pitanja posebnih nauka (egzaktnih, prirodnih, društvenih, humanističkih, tehničkih i dr.) koje učenik podvrgava filozofskoj analizi i kritici. Baveći se ovim pitanjima, učenik se osposobljava za samostalnu procjenu problema i metoda nauke, te za primjenu naučenog na konkretne naučne probleme s kojima će se susretati, kako u profesionalnom tako i u svakom drugom aspektu života.

Stoga akcenat ovoga kurikulumu nije niti na jednom od dva pristupa, već ih kombinuje, a učitelju filozofije ostavlja širom otvorene mogućnosti da nastavu realizuje slijedeći osnovni filozofski princip: skandalon tj. da svojim umijećem pobudi sablazan, dovede u pitanje sve poznate obrasce, da sve ono što se smatra uobičajenim i sigurnim pokaže kao nesigurno, problematično i sklono da se u njega posumnja. Predmet Filozofija izučava se 2 časa sedmično (60 časova godišnje) u IV razredu opće gimnazije. Ovaj nastavni predmet se u IV razredu opće gimnazije može izučavati dodatna 2 časa sedmično (60 časova godišnje), ako se učenik opredijeli za izučavanje ovog nastavnog predmeta u okviru obaveznog izbornog područja (OIP).

B/ CILJEVI UČENJA I PODUČAVANJA PREDMETA

1. Poticanje i razvijanje sposobnosti kritičkog i kreativnog mišljenja, i vještine izvođenja argumentacije uključujući: sposobnost kritičkog čitanja i slušanja, tj. analize, interpretacije, kontekstualizacije i komparacije filozofskih i drugih tekstova, uz usmjeravanje na cjeloživotno učenje.
2. Razvijanje sposobnosti snalaženja među različitim filozofskim pojmovima, stavovima, teorijama i autorima, uključujući sposobnost njihovog povezivanja, upoređivanja, vrednovanja i utemeljenja kritike različitih filozofskih koncepcija.
3. Osposobljavanje za primjenu argumentacijskih vještina (logičkih, hermeneutičkih i retoričkih), ali i prezentacijskih (jasnoća, jezgrovitost, uvjerljivost), te dijaloških sposobnosti, odnosno sposobnosti slušanja, razumijevanja te kritičkog prihvatanja i opovrgavanja tuđih stavova, uključujući načelno priznavanje drugog i drugačijeg (tolerancija).
4. Poticanje sposobnosti orijentacije i odlučivanja u vlastitim, zajedničkim i globalnim problemima uz pomoć filozofije kao pristupa i kao nauke, što podrazumijeva oblikovanje vlastite pozicije (stava i pristupa) kao filozofske pozicije, osvještavanje vlastite uloge u društvu, te razvijanje aktivnog građanstva (komunikacijske i metakognitivne kompetencije).
5. Uočavanje relevantnosti filozofskih sadržaja i metoda sa sadržajima i metodama drugih nauka (interdisciplinarnost), i to dvostrano, od filozofije prema drugim naukama i od drugih nauka prema filozofiji, u kontekstu svakodnevnog života.
6. Poticanje i razvijanje sposobnosti povezivanja ličnih iskustava i nenaučnih doprinosa razumijevanju čovjeka i svijeta, kao što su religija i umjetnost, s filozofskim pristupom te sposobnosti kritičkog i kreativnog sagledavanja, artikulisanja, diskutovanja i razrješavanja raznorodnih i naizgled nepovezanih problema (integrativnost).

C/ OBLASNA STRUKTURA PREDMETNOG KURIKULUMA

A/Uvod u filozofiju

Oblasna struktura uvoda u filozofiju obuhvata nekoliko ključnih tema i pitanja koja pomažu da se postavi temelj za daljnje filozofsko razmišljanje. U uvodu postaviti će se pitanje: „Šta je filozofija?“ (i u etimološkom i u sadržajnom smislu), predstaviti će se neke od definicija filozofije kao discipline, njene glavne grane (metafizika, epistemologija, etika, logika, politička filozofija, estetika, antropologija), te prikazati izvorno značenje: filozofija kao ljubav prema mudrosti i traganje za temeljnim pitanjima o: postojanju, znanju, vrijednostima, umu i jeziku. Pored toga ukazat će se na odnos filozofije prema religiji, umjetnosti i nauci, kao i postaviti neka od temeljnih filozofskih pitanja, poput: „Šta je stvarnost? Da li postoji nešto izvan našeg uma? Šta je istina? Šta znači biti dobar? Kako možemo znati nešto sigurno? Problem dualizma tijela i uma, problem slobodne volje, problem moralnosti?“ itd. Nakon toga bit će predstavljen kratak pregled glavnih filozofskih perioda: antička filozofija, srednjovekovna filozofija, novovjekovna filozofija i savremena filozofija, sa glavnim predstavnicima i školama za svaki period. Na kraju ovog dijela učenici će se uvesti u pojam praktične filozofije, filozofije koja se živi i njenog značaja za savremeno društvo, filozofija kao alat za rješavanje savremenih problema (etička pitanja u tehnologiji, ekologiji, ljudskim pravima i politici), te uloži filozofije u obrazovanju, ličnom razvoju i javnom diskursu. Cilj ovakvoga uvoda jeste razbiti uobičajene predrasude o filozofiji kao obliku ispraznog nadmudrivanja i mnogogovorenja, te upoznati učenike sa stvarnim značenjem filozofije, njenom argumentovanom logičkom strukturom koja mora biti dovedena do svojih krajnjih konsekvenci. Također treba akcentirati da je svaka filozofija životna, jer proizilazi iz života i pita se o životu, njegovim vrijednostima i svrsi, pa je kao takva uvijek oduhovljena ličnošću svoga stvaraoaca. Kroz ovo područje učenici će biti u mogućnosti susresti se sa pitanjima koji se tiču egzistencije svakog pojedinca i načinima koji će im omogućiti da odu “dalje od uobičajenog“ promatranja svijeta i života.

B/Filozofija starog vijeka

Kroz ovaj dio učenici će prije antičke filozofije biti prezentirani stariji filozofski sistemi: Indija i Kina, te sličnosti i razlike sa antičkom filozofskom misli. Također će biti upoznati sa dilemom: „Da li antička filozofija kopija tih sistema?“ Nakon toga uvode se u periode antičke filozofije sa najznačajnijim predstavnicima: Kosmološko razdoblje sa Miletskom školom (Tales, Anaksimandar i Anaksimen), Pitagorejski savez (Pitagora i Filolaj), Heraklitski logos, Elejci (Ksenofan, Parmenid i Zenon), Posrednici (Empedoklo i Anaksagora), te Atomisti (Leukip i Demokrit). Uz svaki od ovih perioda učenici će dobivati tekstove za samostalnu analizu i debatu. Nakon kosmološkog razdoblja učenici se prezentira Antropološko razdoblje sa sofistima i Sokratom uz najznačajnije probleme tog razdoblja, uključujući problem fisis-nomos i spoznajni i etički relativizam, a sve to povezujući sa današnjim vremenom i preko današnjih aktuelnih primjera. Ontološko razdoblje je sljedeće sa kojim se upoznaju učenici, kao najrazvijenijim razdobljem ovog perioda i razdobljem za koje u

filozofiji imamo potpuno sačuvana kompletna filozofska djela, a preko Platonove i Aristotelove filozofije. Učenici će imati priliku da iznose vlastita stajališta, pišu eseje i debatiraju o ovim filozofima. Etičko razdoblje helenističko rimske filozofije sa školama stoika, epikurejaca i skeptika akcentira moralnu problematiku, te se i u ovom dijelu pravi paralela sa sadašnjom situacijom i sistemima vrijednosti danas. Religiozno razdoblje, kao posljednje i uvod u srednjovjekovnu filozofiju preko Novoplatonizma i Plotina, uvodi učenike u naredni period, srednji vijek. Kroz ovaj period filozofije učenicima će bit moguće da uvide da postoje problem i vrijednosti koje su zajedničke svim periodima i da su u mogućnosti komparirati načine na koje su se prema takvim problemima odnosili ljudi starog vijeka, a na koje načine se odnosimo mi danas.

C/Filozofija srednjeg vijeka

Filozofija srednjeg vijeka dio je unutar koga će učenici dobiti uvid u filozofiju kao sluškinju teologije i odmak od tradicionalnih filozofskih vrijednosti: propitivanja i stalnog traganja, sumnje i istraživanja, odnosno perioda poznatog kao mračni srednji vijek kada je u pitanju kršćanska srednjovjekovna filozofija, jer istina se više ne traži nego se nastoji opravdati već zadata istina. Kroz period patristike bit će upoznati sa učenjem Aurelija Augustina (mada Augustin djeluje na prelazu u srednji vijek) i njegovog pokušaja da preko filozofije Platona utemelji kršćanski nauk, te kroz period skolastike, gdje će im se predstaviti dva najznačajnija problema: pitanje odnosa vjere i uma, te problem univerzalija. Također će dobiti uvid u učenje najznačajnijeg mislioca zrele skolastike Tomu Akvinskog i njegovo tumačenje Aristotelove filozofije. Pored uobičajenog stajališta u srednjem vijeku kao mračnom dobu učenici će dobiti priliku da uvide kako ništa nije potpuno crno ili bijelo, te kako je period koji su do sada poznavali kao mračno doba bio zaslužan i za mnoge pozitivne vrijednosti, poput razvoja obrazovanja i školstva, te kako su mnogi mislioci ovog perioda utirali put renesansi, poput: Rodžera Bejkna, Alberta Velikog, Vilijama Okama i dr. Pored kršćanske skolastike bit će im predstavljeni i neki od najznačajnijih mislilaca islamske skolastike i njihovog velikog napretaka u tom periodu: Al Kindi, Al Farabi, Ibn Sina i Ibn Rušd. Učenici će steći uvid u značaj i važnost kritičkog mišljenja te otpora nazadnom autoritetu za razvoj i napredak čovječanstva.

D/Filozofija novog vijeka

Učenici će ovaj period razvoja filozofske misli započeti izučavati kroz humanizam i renesansu, a posebno u početku ovog dijela gradiva povezivati sa svim onim što su kroz: historiju, geografiju, književnost i umjetnosti, već saznali o ovom periodu (slikarstvo, muzika, književnost, reformacija i protureformacija, raspad feudalnih sistema i razvoj kapitalističkih privreda...). Bit će im prezentirani neki od najznačajnijih mislilaca tog perioda: Nikolo Makijaveli, Tomas Mor, Toma Kampanela, Hugo Grocijus, Paracelzus, Montejn, također i nekima koji su bili posebno zaslužni za dalji razvoj nauke: Nikola Kopernik, Johanes Kepler i Galileo Galilej, ali i centralna figura ovog perioda, bar kada je filozofija u pitanju: Đordano Bruno i njegovo panteističko učenje o beskonačnosti svemira i mnoštvu svjetova, zbog kojeg je i tragično završio njegov život.

Nakon renesanse učenici se uvode u empirizam i racionalizam 17. stoljeća kroz učenja najznačajnijih mislilaca ovog perioda. Engleska empiristička filzofija bit će prezentirana kroz život i djelo: Frensis Bejkn, Tomas Hobs, Džon Lok, Džordž Berkli i Dejvid Hjum, dok će racionalizam započeti sa čuvenim: „Cogito, ergo sum“ Rene Dekarta, a nastaviti se sa učenjem Spinoze i Lajbnica. Kroz čitav ovaj period učenici će imati priliku praviti paralele sa dosada naučenim, poput povezivanja Bejkna i naučnih metoda, povezivanje teorije društvenog ugovora sa Lokom i Hobsom, matematičkih saznanja sa Dekartom i Lajbnicom, kao i saznanja iz domena fizike sa Njutnom. Ovaj dio se nakon toga nastavlja sa prosvjetiteljskom misli, kao ponovnom povratku povjerenja ljudskom razumu, enciklopedistima, a posebno će bit prezentirani Volter i Ruso. Potom slijedi uvođenje u filozofiju njemačkog klasičnog idealizma, čiji su nosioci: Kant, Fihte, Šeling i Hegel, te se učenici upoznaju i sa jednim od rijetkih perioda u kome je unutrašnji procvat i filozofije i umjetnosti bio vrhunac tadašnje svjetske kulture, dok je Njemačka nakon izgubljenih tridesetogodišnjih ratova zaostajala za svim vodećim evropskim državama (veza sa historijom). Kroz proučavanje ove oblasti učenicima će biti omogućeno da prave paralele između različitih učenja u različitim epohama, te na taj način steknu dublji uvid u razvoj i napredak ljudske misli, ali i spoznaju da takav put nije nikada pravolinijski i bez problema, kao i da često zavisi od herojskih napora i žrtava pojedinih mislilaca.

E/Savremena filozofija sa praktičnom filozofijom

Ovim periodom završava se prezentacija historijskog razvoja filozofske misli, a učenici bi se trebali upoznati sa nekim od najznačajnijih pravaca ovog perioda poput: iracionalizma, voluntarizma, pragmatizma, nihilizma, strukturalizma i marksizma. Trebali steći osnovna znanja i razviti kritički stav spram učenja mislilaca poput: Artura Šopenhauera, Serena Kjerkegora, Fridriha Ničea, Karla Marksa, Ogista Konta, Džona Djuia, Henrija Bergsona, Edmunda Huserla, Herberta Markusea, Ernst Bloha, Jaspersa, Sartra, Hajdegera, te Fukoa i Levi Strosa. Upoznavajući se sa temeljnim postavkama savremene filozofije razvija se i kritički stav spram značenja pojma savremenosti i modernosti, te se učenici uvode u praktičnu primjenu filozofije i njen značaj za sam život društva i pojedinaca. Ovo je oblast gdje se planira raditi dosta na praktičnim radovima, posebno izradi filozofskih eseja kroz koje će svaki od učenika moći iskazati naučeno, ali što je i mnogo važnije od toga iskazati vlastiti stav spram naučenog i svoju vlastiti filozofsku sliku svijeta i života.

OPĆA GIMNAZIJA

4. razred /2 časa sedmično-60 časova godišnje/

Oblast: A/Uvod u filozofiju	
Ishod učenja	Razrada ishoda
A.IV.1. Razumije i interpretira izvorno značenje i smisao same filozofije, odnos historije i filozofije, te samostalno odgovara na pitanja glavnih filozofskih disciplina iz perspektive sadašnjeg života.	- Razumije i objašnjava filozofiju kao ljubav prema mudrosti. -Identificira izvore filozofije izvan vremenskog konteksta a u okviru filozofskog posmatranja života. - Navodi i objašnjava probleme vezane za pojmove: biće, bit, bitak, znanje, moral, um, jezik i ljudska egzistencija. (OIP)
Poveznice sa ZJNPP	DHP-5.1.1.
Ključni sadržaji	
Etimološko i sadržajno određenje pojma filozofija; odnos filozofije prema religiji; odnos filozofije prema umjetnosti i nauci. Sličnosti i razlike filozofije i nauke; međusobna uslovljenost. (OIP)	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
U odnosu na činjenicu da je učenicima ovo novi predmet i da je za usvajanje i razumijevanje sadržaja, sa kojima će se suočiti, potrebna maksimalna pažnja i angažman, kako nastavnika tako i učenika, važno je na inovativan i zanimljiv način organizirati nastavu, posebno prve nastavne časove. Osim udžbenika koristiti različite pisane i video materijale i upućivati učenike na iste. Napomena: Skraćenica (OIP) se odnosi na obavezno izborno područje, tj.na razrade ishoda učenja (indikatore) i ključne sadržaje koji se detaljnije izučavaju, ukoliko se ovaj nastavni predmet izučava u okviru obaveznog izbornog područja u IV razredu opće gimnazije.	
A.IV.2. Analizira kako kroz pojedine filozofske discipline problematizirati i kritički promišljati iz perspektive totaliteta.	- Razlikuje i objašnjava filozofske discipline. - Kritički promišlja o zadatku i svrsi filozofije u našem životu i razumijeva je kao kritičku djelatnost bez koje život dostojan čovjeka nije moguć. (OIP)
Poveznice sa ZJNPP	DHP-5.2.1.
Ključni sadržaji	
Filozofski problem i filozofske discipline: logika, metafizika, ontologija, gnoseologija, etika, estetika, antropologija, periodizacija filozofije. Filozofija jezika; filozofija uspješne komunikacije. (OIP)	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
Potrebno je učenicima skrenuti pažnju da se u nastavi filozofije ne iznose gotove istine, nego se one otkrivaju. U tom smislu potrebno je koncipirati nastavu tako da se govori o istini koja je u razvoju. Poželjno je pripremiti pitanja ili navesti učenike da postavljaju pitanja o nezaobilaznim temama u životu (npr. smisao života, smrt, sudbina, ljubav, znanje itd.).	

Oblast: B/Filozofija starog vijeka	
Ishod učenja	Razrada ishoda
B.IV.1. Opisuje i objašnjava spoznaje o staroj Grčkoj kao kolijevci kulture Zapada.	- Izdvaja osnovne probleme filozofije u različitim periodima prepoznajući odrednice historijskog vremena i njegovih karakteristika. - Upoređuje te analizira sličnosti i razlike istočnjačkih i antičkih filozofa. (OIP)
Poveznice sa ZJNPP	DHP-5.2.1.
Ključni sadržaji	
Filozofija istočnih naroda: Indija, Kina. Antička filozofija. Kosmološko razdoblje: Miletska škola (Tales, Anaksimandar i Anaksimenes). Pitagorejski savez (Pitagora i Filolaj); Heraklitov logos; Elejska škola (Ksenofan, Parmenid, Zenon), posrednici: Empedoklo i Anaksagora. Atomisti (Leukip i Demokrit). Antropološko razdoblje: Sofisti (Protagora, Gorgije, Hipija, Kalikle, Trasimah). Sokrat. Ontološko razdoblje (Platon i Aristotel). Etičko razdoblje helenističko rimske filozofije: Stoici (Seneka, Ciceron, Marko Aurelije, rob Epiktet). Epikurejci (Tit Lukrecije Kar). Skeptici (Sext Empirik). Religiozno razdoblje helenističko rimske filozofije. Židovska filozofija religije (Filon). Novoplatonizam (Plotin). Povezivanje i uočavanje sličnosti i razlika istočnjačkih filozofa i antičkih filozofa. (OIP)	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
Tekstovi filozofa, nastavnikovo izlaganje o njihovim misaonim sistemima i sadržaju rasprave o odabranom problemu.	
Ključni sadržaji	
B.IV.2. Analizira izvorne tekstove i daje kritički osvrt na iste, te vrednuje probleme i prizmu današnjice.	- Upoređuje tekstove tražeći argumente uz kritički osvrt uz definisanje problema i zauzimanje stava. - Učenik je sposoban korigovati stav uz promišljanje i adekvatne protuargumente kroz diskusiju.
Poveznice sa ZJNPP	DHP-5.2.1
Ključni sadržaji	
Problem; stav; diskusija.	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
Poticanjem učenika na promišljanje o tekstovima na različite načine, tj. iz različitih filozofskih pozicija. Diskusijom, koja može biti uvod u razmatranje nekog problema vezanog uz oblast ili diskusijom, potaknutom tekstom i/ili izlaganjem nastavnika o nekom stavu vezanom uz oblast. Isticanjem iznesenih argumenata i protuargumenata, te govora koji to nisu i obrazloženjima zašto nisu. U diskusiji pomoći učenicima da dožive problem i njegov obim konkretiziranjem i aktualiziranjem (npr. iz pozicija različitih nauka koje u školi uče).	

Oblast: C/Filozofija srednjeg vijeka	
Ishod učenja	Razrada ishoda
C.IV.1. Razumije osnovne pojmove i teorije srednjeg vijeka u Evropi i arapskom svijetu.	- Prepoznaje i objašnjava karakteristike filozofije srednjeg vijeka u Evropi i arapskog svijeta. (OIP) - Objašnjava filozofska stajališta pomoću

	filozofskih teorija.
Poveznice sa ZJNPP	DHP-5.1.2
Ključni sadržaji	
Kulturno historijske prilike na tlu Evrope u srednjem vijeku. Pojava kršćanstva i izvori kršćanstva. Odnos filozofije i teologije. Učenje apologeta i gnostika. Patristika (Aurelije Augustin). Skolastika: rana, zrela i kasna. Pitanje odnosa vjere i uma (Ivan Skot Erigena, Anselmo Kanterberijski, Petar Abelard). Zrela skolastika; problem univerzalija (realisti i nominalisti); Toma Akvinski, Rođer Bejkn, Albert Veliki. Kasna skolastika; raspad skolastičkih sistema (Duns Skot, Vilijam Okam). Pitanja morala u islamu i kršćanstvu; kršćanska i islamska etika. (OIP)	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
Preporuka je da se koristi metoda problematiziranja. Učenike potaknuti da iznose svoje poimanje svijeta u kontekstu vremena u kojem žive. Koristiti materijale koji će privući pažnju učenika, npr. neki medijski izvještaji ili stručni tekstovi, dokumentarci ili filmovi koji tretiraju probleme društva i čovjeka.	
C.IV.2. Analizira antičke i srednjovjekovne filozofske pravce i filozofe, te upoređuje srednjovjekovnu kršćansku i islamsku skolastiku uz zauzimanje vlastitog osvrta na učenja iz tog period i upoređivanjem sa današnjim stavovima.	- Razlikuje filozofske pravce i filozofe, identificira filozofski pravac određenog perioda te zauzima vlastiti stav koji argumentovano poredi sa današnjim stavovima.
Poveznice sa ZJNPP	DHP-5.2.1
Ključni sadržaji	
Islamska skolastika. Uticaj arapskog svijeta na Zapad. Procvat islamske nauke i doprinos očuvanju originalnih filozofskih dijela antičke filozofije. Filozofija: Al Kindija, Al Farabija, Ibn Sine i Ibn Rušda.	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
Poticanjem učenika na promišljanje o pojedinim temama na različite načine, tj. iz različitih filozofskih pozicija. Isticanjem iznesenih argumenata i protuargumenata, te govora koji to nisu u obrazloženjima, zašto nisu. U diskusiji pomoći učenicima da definišu problem i njegov obim konkretiziranjem i aktualiziranjem.	
Oblast: D/Filozofija novog vijeka	
Ishodi	Razrada ishoda
D.IV.1. Zapamtiti će bitne karakteristike i osnovne ideje renesanse, prosvjetiteljstva, racionalizma, empirizma i njemačkog klasičnog idealizma.	- Prepoznaje relevantnost filozofskih teorija za bolje razumijevanje svakodnevnog života. - Klasificira poglavlja savremene filozofije i navodi ključne karakteristike istih. (OIP) - Zapaža da su neki od problema opći (pojavljuju se u svim vremenima i gotovo kod svih filozofa), a neki su specifični (u smislu da se pojavljuju samo u nekim razdobljima i kod nekih filozofa).
Poveznice sa ZJNPP	DHP-5.2.1 DHP-5.1.2
Ključni sadržaji	
Filozofija renesanse. Platonizam i aristotelizam. Promjene u kulturi, književnosti i umjetnosti. Nauka u doba renesanse: Nikola Kopernik, Johanes Kepler, Galileo Galilej.	

Vrhunac renesanse sa Đordanom Brunom. Engleska empiristička filozofija: Frensis Bejkn, Tomas Hobs, Džon Lok, Džordž Berkli i Dejvid Hjum. Racionalistička filozofija. Rene Dekart, Baruh de Spinoza, Gotfrid Vilhelm Lajbnic. Osnovne značajke prosvjetiteljstva; predstavnici: Volter i Ruso. Njemački klasični idealizam: pojam, vrijeme i osnovne značajke; predstavnici: Imanuel Kant, Johan Gotlib Fihte, Fridrih Vilhelm Jozef Šeling i Georg Vilhelm Fridrih Hegel.

Odnos antičke filozofije i renesanse. Nauka i umjetnost u doba renesanse. (OIP)

Preporuke za ostvarenje ishoda

Nastava treba biti naučno utemeljena i potkrijepljena argumentima pa je potrebno koristiti primarnu i sekundarnu literaturu. Primarno, izvorna djela ili odlomci koji će poslužiti za rad na tekstu. Od sekundarne literature dostupno je mnoštvo tekstova, atlasa filozofije, različiti udžbenici, internetske stranice, dokumentarni ili historijski filmovi itd.

D.IV.2. Analizirat će i vrednovati o naučenom, te pokušati praviti paralelu sa sadašnjim vremenom i aktuelnom problematikom.

- Analizira pojedina filozofska razdoblja, te prepoznaje pitanje o čovjeku i njegovom mjestu u svijetu kao jedno od važnijih pitanja.

- Prosuđuje o problemu savremenog čovjeka u kontekstu dolaska do znanja ili spoznaje o samom sebi, kao o nekome ko ne postoji bez komunikacije sa drugima.

- Argumentuje svoje stavove i mišljenje u vezi sa pitanjima o sebi i savremenom svijetu a oslanjajući se na prethodno stečena znanja. (OIP)

Poveznice sa ZJNPP

DHP-5.2.1 DHP-5.2.2

Ključni sadržaji

Kritika Hegelove filozofije. Voluntaristički pesimizam; Artur Šopenhauer. Volja za moći, ideja nadčovjeka, vječno vraćanje istog; Fridrih Niče. Logički pozitivizam - Ludvig Vitgenštajn, Bertrand Rasel. Filozofija života. Pojam intuicije - Henri Bergson. Filozofija egzistencije; S. Kierkegaard, Karl Jaspers. Egzistencijalna filozofija; Martin Hajdeger. Egzistencijalizam i humanizam; Žan Pol Sartr, Alber Kami. Mjesto filozofije u savremenom društvu. (OIP)

Preporuke za ostvarenje ishoda

Koristiti metodu problematiziranja. Učenike potaknuti da iznose svoje poimanje svijeta u kontekstu vremena u kojem žive, a uz pomoć različitih materijala sa nastavnim sadržajem istaknuti neka od filozofskih učenja savremenog doba. Kao i za ostvarenje drugih ishoda i ovdje se mogu koristiti materijali koji će privući pažnju učenika, npr. neki medijski izvještaji ili stručni tekstovi, dokumentarci ili filmovi koji tretiraju probleme savremenog društva i čovjeka.

Oblast: E/Savremena filozofija

Ishodi	Razrada ishoda
E.IV.1. Razlikovanje modernog od istinski savremenog uz sagledavanje različitih stajališta i problema sa kritičkim osvrtom na sadašnjicu i današnju egzistenciju.	- Analizira moderno i istinski savremeno pitanje o čovjeku i njegovom mjestu u svijetu. - Utvrđuje da je komunikacija bitna odrednica savremene filozofije, ali i savremenog čovjeka. - Objašnjava da je povezivanje i istinsko

	razumijevanje ljudi međusobno osnovni preduslov spoznaje svijeta i čovjeka. - Identificira probleme savremenog čovjeka u kontekstu dolaska do znanja ili spoznaje o samom sebi, kao o nekome ko ne postoji bez komunikacije sa drugima. - Vrednuje svoje stavove i mišljenje u vezi sa pitanjima o sebi i savremenom svijetu uz kritički i argumentovan osvrt. (OIP)
Poveznice sa ZJNPP	DHP-5.1.2. DHP-5.2.2
Ključni sadržaji	
Osnovne značajke i period nastanka savremena filozofije. Savremene filozofske perspektive i problemi. Problemi savremenog čovjeka u protivstavu prema Hegelovoj filozofiji apsoluta. Pesimizam u filozofiji Artura Šopenhauera. Problemi egzistencije u filozofiji Serena Kjerkegora, Fridrih Niče: nihilizam. Pozitivizam i pragmatizam; Ogist Kont, Džon Džui. Filozofija života: Henri Bergson. Fenomenologija: Edmund Huserl. Filozofija egzistencije: Karl Jaspers, Žan Pol Sartr. Martin Hajdeger: pitanje i problem bitka. Marksistička filozofija: Karl Marks. Strukturalizam i poststrukturalizam; Mišel Fuko. Filozofska misao u BiH: Muhamed Filipović, Vladimir Premec, Rasim Muminović. Mjesto i uloga debate u savremenom društvu. Filozofija politike; politika i politikanstvo. (OIP)	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
Koristiti metodu problematiziranja. Učenike potaknuti da iznose svoje poimanje svijeta u kontekstu vremena u kojem žive, a uz pomoć različitih materijala sa nastavnim sadržajem istaknuti neka od filozofskih učenja savremenog doba. Koristiti materijale koji će privući pažnju učenika, npr. neki medijski izvještaji ili stručni tekstovi, dokumentarci ili filmovi koji tretiraju probleme savremenog društva i čovjeka.	

E/UČENJE I PODUČAVANJE U PREDMETNOM KURIKULUMU

Nastava filozofije treba biti osmišljena tako da motiviše učenike na aktivan misaoni angažman, promišljanje, kritički odnos i dublje razumijevanje predmeta. Primarni cilj nije samo usmjerenje na memorisanje podataka, već na razvoj sposobnosti samostalnog razmišljanja, postavljanja pitanja i stvaranja vlastitih stavova. Važno je da nastavnik prilikom planiranja nastave ne razmišlja isključivo o tome kako će prenijeti informacije, već i o tome kako će učenici samostalno doći do novih saznanja, potičući njihov intelektualni razvoj. Poticanje kreativnosti i samostalnosti učenika u procesu učenja znači stvoriti okruženje u kojem se učenici osjećaju sigurno i opušteno. U takvom okruženju, sloboda izražavanja, tolerancija, jednakost i međusobno poštovanje ne samo da su promovisani, već su temeljni principi u nastavi filozofije. Učenici se potiču na iznošenje vlastitih mišljenja i refleksija, a nastavnik ima ulogu fasilitatora koji usmjerava i podržava razvoj tih stavova. Važno je osigurati da nastava bude interaktivna i uključuje aktivno sudjelovanje učenika. Interakcija između nastavnika i učenika treba biti poticajna, a učenici bi trebali biti motivisani na postavljanje pitanja, dijalog i analizu filozofskih tema. Filozofija kao predmet nudi posebnu priliku za refleksiju, jer omogućava učenicima da se upoznaju s razmišljanjima različitih filozofa i da istraže vlastite stavove prema filozofskim pitanjima. Savremena nastava filozofije treba biti dinamična i zanimljiva. Učenici bi trebali biti uključeni u rasprave, debate i interaktivne aktivnosti koje omogućavaju dublje razmišljanje o filozofskim pitanjima. Uvođenje u nastavu može početi s razgovorima, koji su izuzetno efikasni u razvijanju kritičkog mišljenja i poticanju učenika na istraživanje novih ideja. Razgovori mogu biti različiti: od slobodnih razgovora do strukturiranih diskusija na specifične filozofske teme. Uz razgovore, rad s tekstovima filozofskih autora također je važan. Nastavnici bi trebali uputiti učenike na analiziranje filozofskih spisa i poticati ih na postavljanje pitanja, dovođenje u sumnju postojećih pretpostavki i istraživanje novih mogućnosti razumijevanja. Nastavnici postavljaju izazovna pitanja koja učenike podstiču na duboko razmišljanje, dijalog i formulisanje vlastitih stavova. Kreativne metode također igraju važnu ulogu u nastavi filozofije. Učenici mogu koristiti filmove, pjesme, umjetničke radove i druge oblike izraza kako bi pokazali svoju kreativnost u povezivanju filozofskih ideja s svakodnevnim životom. Kroz ove aktivnosti, učenici ne samo da razvijaju svoje sposobnosti kreativnog razmišljanja, nego se i aktiviraju u procesu samoprocjene i izražavanja vlastitih filozofskih stavova.

Za uspješnu nastavu filozofije važno je i osigurati adekvatne materijalne uslove. Ako je riječ o kabinetskoj nastavi, prostor treba biti prilagođen filozofskom učenju, s plakatima koji ilustriraju filozofske pojmove i teze. Učionica bi trebala biti opremljena audio-vizualnom opremom (projektorima, računarima, televizorima), dok je pristup internetu nužan za istraživanje i korištenje online resursa. Upotreba informacijsko-komunikacijskih tehnologija (IKT) može značajno unaprijediti nastavu. Aplikacije kao što su Kahoot, Socrative ili različite online platforme (Microsoft 365, eTwinning) mogu biti korisne za izradu kvizova, interaktivne prezentacije i zajedničke projekte. Također, YouTube kanali kao što su Canal Crash Course Philosophy ili The School of Life pružaju odličan materijal za dodatno istraživanje filozofskih tema.

Organizacija nastave filozofije treba se temeljiti na nekoliko principa. Prvi princip je jednakost obrazovnih šansi, što podrazumijeva kreiranje uslova u kojima svaki učenik može postići svoj maksimum u skladu s vlastitim mogućnostima i interesima. Nastavnici bi trebali pažljivo odabrati metode poučavanja koje omogućuju aktivno sudjelovanje svih učenika i osiguranje ostvarivanja odgojno-obrazovnih ciljeva. Princip socijalne integracije podrazumijeva poticanje saradnje i zajedništva među učenicima, što je moguće postići kroz grupni rad i različite oblike timskog učenja. Zajedno s tim, važno je prepoznati individualne razlike među učenicima i pristupati svakom učeniku na način koji poštuje njihove specifične potrebe, talente i interese. Kroz takav pristup učenici se osjećaju prihvaćeno i motivisano za učenje, dok nastavnici mogu prilagoditi metode nastave prema različitim stilovima učenja.

F/VREDNOVANJE U PREDMETNOM KURIKULUMU

Vrednovanje postignuća učenika u nastavi filozofije izuzetno je kompleksno jer podrazumijeva procjenu ne samo usvojenih informacija, već i sposobnosti učenika da razmišlja kritički i kreativno. Vrednovanje se provodi kroz usmene i pismene zadatke, ali i kroz aktivnosti kao što su rasprave, debate, analize filozofskih tekstova, pisanje eseja, kao i korištenje kreativnih metoda izražavanja. Primarna svrha vrednovanja u nastavi filozofije je unapređenje učeničkog procesa učenja, jer vrednovanje nije samo završni korak, već kontinuirani dio nastave. Ono omogućava nastavnicima da prate napredak učenika, uoče njihove snage i slabosti te na temelju tih informacija prilagode nastavu kako bi podržali učenike u daljem učenju. Za učenike, vrednovanje pruža priliku za samoprocjenu, prepoznavanje vlastitih postignuća i razvoj vještina samostalnog razmišljanja i refleksije. Vrednovanje također ima važnu ulogu u motivaciji učenika. Transparentnost u procesu vrednovanja omogućava učenicima da razumiju šta se od njih očekuje, a istovremeno im omogućava da aktivno sudjeluju u obrazovnom procesu. Povratne informacije koje učenici dobijaju kroz vrednovanje pomažu im da shvate svoje snage i slabosti, što im može biti motivacija za dalje napredovanje i angažman.

Elementi vrednovanja u filozofiji obuhvataju:

- Usvajanje i razumijevanje filozofskih pojmova i koncepata

Prvi i osnovni element vrednovanja odnosi se na učenikovo razumijevanje osnovnih filozofskih pojmova i koncepata. To uključuje poznavanje ključnih filozofskih teorija, filozofskih škola mišljenja i osnovnih principa koji čine temelj filozofije. Ovaj element vrednovanja obično se provodi kroz usmene odgovore, pismene zadatke kao što su eseji ili kvizovi, te analize tekstova. Učenici moraju biti u mogućnosti objasniti filozofske pojmove i teorije te ih povezati s praktičnim, svakodnevnim pitanjima.

- Analiza filozofskih tekstova i kritičko razmišljanje

Drugi element vrednovanja usmjeren je na analizu filozofskih tekstova. Ovdje učenici trebaju biti sposobni ne samo razumjeti i interpretirati filozofski tekst, već i kritički ga analizirati, postavljati pitanja o autorovim tvrdnjama i povezivati te ideje s vlastitim iskustvom i savremenim pitanjima. Učenici mogu biti evaluirani kroz debate, diskusije ili pisanje analiza filozofskih tekstova. Kroz ovaj proces učenici razvijaju sposobnost da kritički pristupaju filozofskim idejama, upoređuju različite filozofske pravce i argumentiraju svoje stavove.

- Kreativnost i primjena naučenog u svakodnevnom životu

Treći element vrednovanja odnosi se na kreativnost i primjenu filozofskih ideja. Učenici ne samo da trebaju razumjeti filozofske ideje, nego i biti u mogućnosti primijeniti ih u vlastitim životima i svakodnevnim situacijama. Kreativnost u ovom kontekstu može uključivati prezentacije, kreativne projekte, produkciju filmova, pjesama, umjetničkih radova i drugih oblika izraza koji omogućavaju učenicima da demonstriraju kako su razumjeli i usvojili filozofske ideje. Ovaj pristup omogućava učenicima da povežu teoriju i praksu, što je važno za razvoj njihova filozofskog mišljenja.

- Aktivnost i samostalno istraživanje

Aktivno sudjelovanje učenika u raspravama, diskusijama, prezentacijama ili individualnim istraživanjima također se vrednuje u nastavi filozofije. Poticanje učenika na samostalno istraživanje omogućava im da preuzmu odgovornost za vlastito učenje, razvijaju vještine samostalnog mišljenja i analiziranja filozofskih tema te stvaraju vlastite filozofske stavove. Ovaj element vrednovanja uključuje i samoprocjenu, gdje učenici procjenjuju vlastite napore i postignuća, što im pomaže da bolje razumiju vlastite snage i slabosti u procesu učenja.

Nastava filozofije treba biti proces koji potiče učenike na razmišljanje, postavljanje pitanja, dovođenje u sumnju postojećih pretpostavki i razvijanje kritičkog mišljenja. Kroz aktivne metode, kreativne pristupe i tehničku podršku, nastavnici mogu stvoriti poticajno okruženje koje omogućava učenicima da ne samo da usvoje filozofska znanja, već i da razviju vlastite filozofske stavove koji će ih pratiti kroz život. Vrednovanje u nastavi filozofije nije samo proces ocjenjivanja znanja učenika, već je važan alat za unapređivanje učeničkog razvoja, motivacije i angažmana u nastavi. Proces vrednovanja u filozofiji ima multidimenzionalni karakter jer se ne odnosi samo na usvajanje filozofskih činjenica i teorija, već i na razvoj kritičkog mišljenja, analitičkih sposobnosti, kao i na refleksiju o vlastitim stavovima i vjerovanjima. Vrednovanje je stoga duboko povezano s odgojno-obrazovnim ciljevima nastave filozofije, koji uključuju razvoj sposobnosti učenika da postavljaju pitanja, analiziraju složene ideje i reflektiraju na vlastite životne stavove.

G/PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

Nastavu filozofije mogu izvoditi nastavnici koji su završili: filozofski fakultet-odsjek filozofija ili odsjek filozofija i sociologija i koji su stekli zvanje profesor filozofije ili profesor filozofije i sociologije.

(izvor: NPP za Opću gimnaziju, SBK 1999.g.)

Nastavu iz ovog nastavnog predmeta mogu izvoditi lica sa završenim II (drugim) ciklusom odgovarajućeg studija visokog obrazovanja (diplomski studij), sa akademskom titulom i stručnim zvanjem Magistra za određenu oblast kojim stiče 300 ECTS bodova. Ukoliko lice iz prethodnog stava u toku studija nije polagalo ispit iz pedagoško- psihološko-metodičke grupe predmeta, dužno je ove ispite položiti u roku od godine dana od dana stupanja na posao. (Dopuna NPP za srednje škole, akt Ministarstva od 29.12.2009.g.)

Nastavu filozofije mogu izvoditi nastavnici koji su završili odgovarajući četverogodišnji studij i stekli visoku stručnu spremu (VII stepen) na filozofskom fakultetu:

- Odsjek filozofija
- Odsjek filozofija i sociologija
- Odsjek sociologija i filozofija

Nastavu filozofije i logike mogu izvoditi i lica sa najmanje II (drugi) ciklus Bolonjskog sistema studiranja u trajanju od jedne godine (60 ECTS bodova) ili dvije godine (120 ECTS bodova) – ukupno 300 ECTS bodova sa bodovima prvog ciklusa, koja su stekla akademsku titulu i zvanje magistra filozofije.

(izvor: predmetni kurikulum ZDK)

